

वाङ्मयिकः, पुं, (वृद्धयर्थं वृद्धिः तां प्रयच्छतीति।
“प्रयच्छति गच्छेत्” ४।४।२०। इति ठक्।
“वृद्धेष्टुधुभिभावो वक्तव्यः” इति चार्त्तिकोक्तः।
वृद्धिभावः।) वृद्धिजीवी। लक्ष्यसूक्। वाङ्मय-
खोर इति सुदखोर इति च भाषा। तत्प-
थ्यायः। कुसीदकः २ वृद्धाजीवः ३ वाङ्मयः ४।
इत्यमरः॥ कुसीदकः ५। कुसीदिकः ६। इति
शब्दरत्नावली॥ तस्य लक्षणं यथा,—
“समर्थं धान्यमादाय महावै यः प्रयच्छति।
स वै वाङ्मयिको नाम ह्ययकयवद्विभूतः”
इति स्मृतिः॥
तस्य वृद्धिग्रहणनियमो यथा, मनुः।
“अश्रीतिभागं यज्जीयात् मासावाङ्मयिकः
श्रतात्।
द्विकं श्रतं वा यज्जीयात् सतां धर्म्ममनुसरन्॥
द्विकं श्रतं यज्जीनो न भवत्यर्थकित्विषी।
श्रतकार्वापयेऽश्रीतिभागं विंशतिकाः पण्यः”
द्विकं पुराणद्वयम्। सर्वविधं नियममतिक्रम्य
अनापदि स्वयमन्यद्वारा वा स्वाच्छन्देन यो
यवहरति तस्यैव प्रायश्चित्तम्। आपदि तु
स्वयं करणे नियमातिक्रमे च न दोषः। इति
प्रायश्चित्तविवेकः। इत्याह्निकतत्त्वम्॥
वाङ्मयं, स्त्री, (वाङ्मयिभावः। वाङ्मयि + यञ्।)
धान्यवहनम्। इति त्रिकाण्शेषः॥ (यथा,
मनी ११।६२।
“कन्याया दूषणश्चैव वाङ्मयं व्रतलोपनम्।
तडागारामदाराणामपत्यस्य च विक्रयः”)
वाङ्मयं, स्त्री, (वाङ्मयः समुद्रस्येदमिति। वाङ्मि +
प्।) नौलीनवयम्। इति राजनिर्घण्टः॥
वाङ्म, स्त्री, स्त्री, (वृद्धेष्टु इदमिति। वृद्ध + “चर्मणो
२०” ५।१।१५। इति अच्।) चर्मरज्जुः।
इत्यमरटीकायां रायसुकुटः॥
वाङ्मोण्यः, पुं, (वाङ्मोर्व नासिकास्येति। “अच्
नासिकायाः संज्ञायां नञ् चास्युल्लात्” ५।
४।११८। इति अच् नसादेशश्च। “पूर्व-
पदात् संज्ञायामगः” ८।४।३। इति
अल्।) पशुविशेषः। यथा,—
“चित्रवं त्विन्द्रियचीर्णं श्वेतं वृद्धमजापतिम्।
वाङ्मोण्यः प्रोच्यतेऽसौ ह्ये कथं च संतुलितः”
पक्षिविशेषः। यथा,—
“नौलीनवीरो रक्तशीर्षः लक्ष्मपादः सितच्छदः।
वाङ्मोण्यः स्यात् पक्षीशो मम विद्योरति-
प्रियः”
तेषां वलिदानफलम्। यथा,—
“रोहितस्य तु मत्स्यस्य मांसेऽवाङ्मोण्यस्य च।
हस्मिमाप्नोति वर्षाणां श्रतानि नीलि मन्त्रिणां॥
महिषाणाञ्च खड्गानां दधिरेः श्रतवाधि-
कौम्।
हस्मिमाप्नोति परमां शाङ्खलवधिरैलथा”
इति कालिकापुराणे ६६ अध्यायः॥
तस्यां पितृहर्मिण्या,—
“वाङ्मोण्यमिदं नौहं कालश्राकं तथा मधु।

दौहित्रामिषमन्यच्च यदत्तं तत् कुलोद्भवैः॥
अनन्तां तां प्रयच्छन्ति हस्तिं गौरीसुतस्तथा।
पितृणां नात्र सन्देहो गयाश्राकं च पुत्रक”
इति मार्कण्डेयपुराणे आह्निकस्याध्यायः॥
“त्रिविधं त्विन्द्रियचीर्णं श्वेतं वृद्धमजापतिम्।
वाङ्मोण्यस्य तु तं प्राहुर्वाञ्जिकाः आह्निकस्मैवि॥
रक्तपादो रक्तशिरा रक्तचक्षुर्विहङ्गमः।
लक्ष्मवर्णन च तथा पक्षी वाङ्मोण्यो मतः”
नौहं रक्तच्छागः।
“दौहित्रं खड्गमिथ्याहुरपत्यं दुहितुस्त्रिणाः।
कपिलाया वृत्तैव दौहित्रमिति चोच्यते”
गौरीसुतः दशवर्षोऽप्ययः। इति तट्टीका॥
वाङ्मो(ण्य)नञः, पुं, वाङ्मोर्व नासिकास्य। नासाया
नसादेशः।) गच्छकः। गच्छार इति भाषा।
यथा,—
“वाङ्मोर्नयस्तेकचरो मन्त्रोक्तश्च गच्छकः”
इति त्रिकाण्शेषः॥
वार्मेटः, पुं, (वारि जले भट इव।) कुम्भीरः।
इति त्रिकाण्शेषः॥
वार्मिणं, स्त्री, (वर्मिणां समूहः। वर्मिन् + “भिच्-
दित्योऽङ्” ४।२।३८। इति अच्।) वर्मिसमूहः।
इत्यमरटीकायां सारसुन्दरी॥
वार्मिणं, स्त्री, (वर्मिणां समूहः। वर्मिन् + अञ्।)
वर्मिसमूहः। इत्यमरटीकायां खामी॥
वार्मूक्, [च] पुं, (वाः वारि सुचतीति। सुच् +
क्लिप्।) मेघः। इति शब्दरत्नावली॥ (यथा,
भागवते १०।२४।६।
“तं तातः। वयमन्ये च वार्मूचां पतिमीश्वरम्।
द्रव्यैस्तत्रैतसा सिद्धैर्यजन्ते क्रतुभिर्नराः”)
वार्मूज्वं, स्त्री, (वारिणि उज्ज्व उत्पत्तिर्यस्य।)
पद्मम्। इति धनञ्जयः॥ जलजे, त्रि॥
वार्मू, त्रि, (वारि + अञ्।) वारिसम्बन्धि। वारि-
शब्दात् व्यापत्ययेन नियमम्॥ (वृद्ध सम्भत्तौ
+ “ऋहलोऽर्थत्” ३।१।१२४। इति यण्।
वरणीये, त्रि। यथा, ऋग्वेदे ३।२१।२।
“स्वधर्मन् देववीतये श्रेष्ठं नो धेहि वार्मूम्”
निवारणीयः। यथा, महाभारते ५।१८।६।
“स्त्रीभारे परिनिर्भिक्षा पुंस्त्वार्थे वृत्तिश्चया।
भोक्ते प्रतिष्ठाकोषांमि नास्ति वार्मूति वै पुनः”)
वाराण्शः, पुं, (वारां राशिर्यत्र।) समुद्रः। इति
पुराणम्॥ (वारासनशब्दात् प्रागयं स्यात्॥)
वाङ्मेटः, पुं, (वार्मिर्व्यते वेष्टते इति। षट् +
अर्थे कः।) वहिन्नम्। इति त्रिकाण्शेषः॥
वार्मिणा, स्त्री, नौलीमक्षिका। इति शब्दरत्ना-
वली॥
वार्मिकं, स्त्री, (वर्षस्येदम्। वर्ष + अच्। स्वार्थे कन्।)
सुदुर्लभतप्यविषोदशभागान्तर्गतभागविशेषः।
यथा,—
“दशधा विभजन् श्वेत्तमकरोत् पृथिवीमिमाम्।
इच्छाकुर्यैऽदयादौ मध्यदेशमवाप्तवान्।
कोटये वार्मिकं श्वेत् रणवृष्टिर्भवत् ह”
इति बह्मपुराणे वागरोपाख्यानध्यायः॥

वार्मिभाषवी, स्त्री, (वृषभाणोरपत्यं स्त्री। वृष-
भाश्च + अच्।) वृषभाणुकन्या। श्रीराधा।
यथा,—
“यथा परात्परः लक्ष्मस्तथेयं वार्मिभाषवी”
इति पाद्मोत्तरखण्डे ६७ अध्यायः॥
वार्मिकं, स्त्री, (वर्षासु जातमिति। वर्षा + “वर्षाभ्य-
हृक्” ४।३।१८। इति ठक्।) चाय-
माणा। इति मेदिनी। के, १५६॥
वार्मिकः, त्रि, (वर्षे भवः। वर्ष + “कालात् ठक्”
४।३।११। इति ठक्।) वर्षभवः। वात्स-
रिकः। इति मेदिनी। के, १५६॥ (यथा,
भागवते ११।११।३७।
“यात्रावलिविधानञ्च सर्ववार्मिकपर्वसु”)
यथाच।
“श्रत्वाणि महापूजा क्रियते या च वार्मिकी।
तस्यां ममेतन्माहात्म्यं पठित्वं समाहितैः”
इति मार्कण्डेयपुराणम्॥
वर्षाकालोद्भवश्च॥ (यथा, अध्यात्मरामायणे।
४।४।१।
“तत्र वार्मिकदिनानि रात्रवो
लीलया मनिगुहासु सञ्चरन्।
पक्कमलफलभोगतोषितो
लक्ष्मणेन सहितोऽवसत् सुखम्”)
वार्मिकी, स्त्री, (वर्षासु भवा। वर्ष + “वर्षाभ्य-
हृक्” ४।३।१८। इति ठक्।) चाय-
माणा। इति राजनिर्घण्टः॥
वार्मिला, स्त्री, (वार्मिता शिला। “शाकपार्थि-
वादिनामुपसंख्यानं उत्तरपदलोपश्च” २।१।
६०। इत्यस्य वार्मिकोक्ता शाकपार्थिवादिवत्
समासः। एषोदरादित्वात् शस्य षः।) करका।
इति शब्दचन्द्रिका॥
वार्मिकः, त्रि, वर्षणशीलः। वृषघातोर्जुक्तप्रत्ययेन
नियमो वर्षकः। ततः स्वार्थे व्यापत्ययः॥
वा(वा)हृतं, स्त्री, (वृहत्याः फलमिति। “ब्रह्मादि-
भ्योऽङ्” ४।३।१६४। इति अङ्।) विधान-
सामर्थ्यात्तस्य फले न लुक्।) वृहतीफलम्। इत्य-
मरः॥
वा(वा)हृद्रथः, पुं, (वृहद्रथस्यापत्यं पुमान्। वृहद्रथ
+ अच्।) जरासन्धः। इति शब्दरत्नावली॥
(यथा, देवीभागवते ४।१६।१६।
“कंसः कुजोऽथ यवनेऽसुतश्च केशी-
वाहृद्रथो वक्त्रकोखरशास्त्रसुखाः”
वृहद्रथस्येदमिति अङ्।) वृहद्रथराजसम-
न्विनि, त्रि॥
वा(वा)हृद्रथिः, पुं, (वृहद्रथस्यापत्यं पुमान्। वृह-
द्रथ + अच्।) जरासन्धः। इति त्रिकाण्शेषः॥
वा(वा)जकः, पुं, स्त्री, पारिहार्यः। अङ्गुरीयके,
त्रि। इति मेदिनी। के, १५३॥ अस्यापान्त-
राणि पवर्गोऽयकारादौ द्रव्यानि॥ (गन्धयुक्त-
द्रव्यविशेषे, पुं। यथा, वृहत्संहितायाम् ७७।५।
“लक्ष्मिरेखुनलिका सृक्कारसतगरवालकैस्तुल्यैः।
केशरपत्रविमिश्रेण रपतियोम्यं शिरःक्षानम्”)